

EUROPEANA: DE LA PORTAL LA SISTEM

Georgiana–Cristina Pereteanu

Cristina.Pereteanu@ici.ro

Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică – ICI București

Abstract: Transformările fără precedent survenite în sectorul tehnologiilor informației și comunicațiilor au influențat în ultimii zece ani și bibliotecile care au putut astfel depăși barierele geografice și de timp pentru a face față necesităților în schimbare ale utilizatorilor lor. Aceste transformări au condus nu numai la schimbarea suportului tradițional (hârtia) și al conținutului, ci și la schimbarea conceptului de bibliotecă în sine. Biblioteca Digitală Europeana este un proiect important finanțat de către Comisia Europeană care își propunea încă de la lansarea sa să pună la dispoziția publicului larg patrimoniul cultural și științific european, în format digital.

Cuvinte cheie: biblioteci digitale, resurse digitale, Europeana.

Abstract: The major changes produced in the domain of information and communication technologies in the last ten years have also influenced the libraries and enabled them to cross geographical and temporal barriers in order to respond to the ever-changing needs of their users. These transformations led not only to the replacement of the traditional support (the paper) but also to the evolution of the library concept itself. Since its launching, the Europeana Digital Library has had as a main objective the ensuring of the public access to the European cultural and scientific patrimony, in digital format.

Keywords: digital libraries, digital resources, Europeana.

Ideea creării unei biblioteci digitale la nivel european pentru a face accesibile tuturor resursele culturale și științifice ale Europei, deși vehiculată printre specialiștii din domeniu cu mulți ani înainte, a fost formulată oficial în scrisoarea celor șase șefi de state și guverne (Franța, Germania, Spania, Italia, Polonia și Ungaria) din 28 aprilie 2005 către președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso și susținută mai apoi în același an prin comunicatul „i2010: Digital Libraries”. Acesta făcea publică intenția Comisiei Europene de a promova și susține crearea unei biblioteci digitale europene, ca un obiectiv strategic, în cadrul inițiativei „Information Society i2010 Initiative” în sprijinul dezvoltării societății informaționale.

Obiectivul principal al creării bibliotecii digitale europene – Europeana era acela de a ușura accesul online la resursele informaționale europene, bazându-se pe patrimoniul cultural al Europei, combinând medii multilingve și multiculturale cu tehnologii avansate de informare și comunicații.

Finanțat în principal de Comisia Europeană alături de alte proiecte care vizau să stimuleze economia digitală, prototipul Europeana.eu a fost rezultatul unui proiect de doi ani lansat în iulie 2007 dar portalul a devenit accesibil online la sfârșitul anului 2008, fiind lansat de președintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso și de Viviane Reding, comisarul european pentru societatea informațională și media.

José Manuel Barroso sublinia la lansarea portalului că acesta îmbină avantajul competitiv în domeniul tehnologiilor comunicației și rețelelor cu patrimoniul european cultural, asigurând un acces facil și rapid.

De asemenea Viviane Reding, făcea apel la instituțiile culturale, editurile și companiile de tehnologie din Europa să umple rafturile bibliotecii cu noi materiale în format digital pentru a face din Europeana un mediu de participare creatoare interactivă, obiectivul fiind ca până la sfârșitul anului 2010 aceasta să includă cel puțin 10 milioane de obiecte digitale.

Cunoscută la început ca „Rețeaua Bibliotecii Digitale Europene - EDLnet”, Europeana reprezintă un parteneriat care reunea reprezentanți ai organizațiilor de patrimoniu, ai organizațiilor științifice și experți IT din întreaga Europă.

Proiectul este condus de o echipă găzduită de Biblioteca Regală a Țărilor de Jos (Koninklijke Bibliotheek), care se bazează pe expertiza acumulată prin The European Library (TEL), serviciu oferit de CENL (Conference for European National Librarians) și este coordonat de către EDL Foundation.

Graficul de implementare, arhitectura funcțională și specificațiile tehnice au fost publicate ca predări ale proiectului, iar scopul final al proiectului era acela de a recomanda un model care să asigure sustenabilitatea bibliotecii digitale.

Încă de la început biblioteca digitală europeană a fost concepută ca fiind un sistem informatic distribuit, resursele digitale nefiind stocate central ci fie la agregatori, fie la instituțiile care asigurau accesul la aceste resurse.

Portalul a oferit inițial accesul la 4,5 milioane de obiecte digitale de la peste 1.000 de colecții de patrimoniu la care trebuia să contribuie fiecare membru al Uniunii Europene printr-o interfață multilingvă (29 de limbi europene).

Printre obiectele digitale oferite se numărau:

- imagini: picturi, desene, hărți, fotografii și imagini de piese muzeale;
- texte: cărți, ziare, scrisori, jurnale și documente de arhivă;
- fonograme: muzică și text vorbit de pe cilindri, benzi, discuri și emisiuni radio;
- video: filme, jurnale de actualități și emisiuni TV.

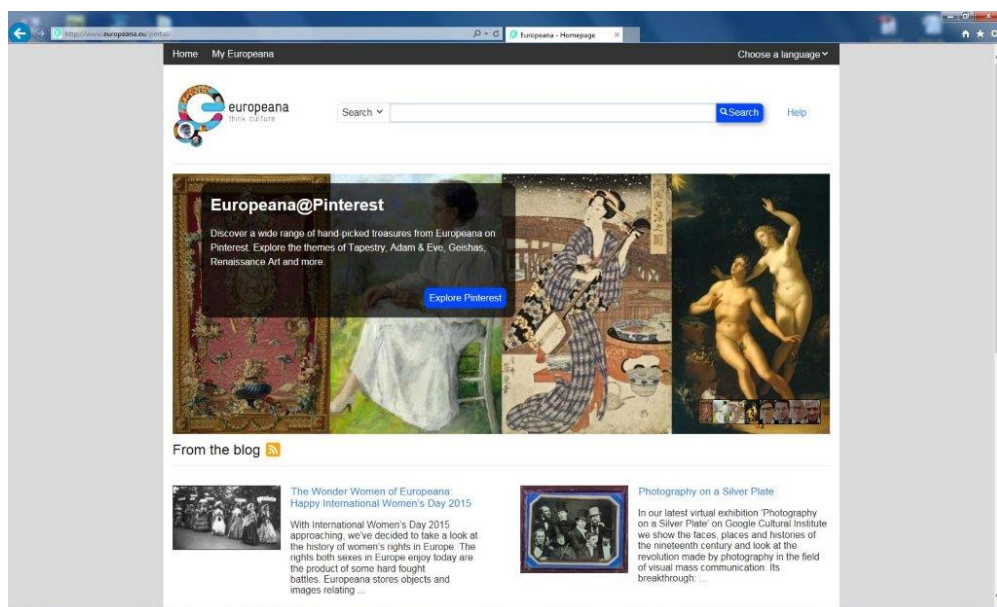

Figura 1. Pagina de acces a portalului Europeana

Agregatorii de domeniu sau agregatorii stabiliți la nivel național erau cei care aveau sarcina să furnizeze aceste resurse digitale, ei fiind intermediarii care preluau metadatele de la furnizorii de conținut și le exportau în formatul standard stabilit.

Printre cei mai importanți furnizori de conținut pentru Europeana se numără:

- Archives Portal Europe (APEnet) - agregator pentru arhivele naționale din Europa care avea ca sarcină furnizarea a 16 milioane de descrieri multi-nivel ale documentelor și fondurilor arhivelor precum și a 31 milioane de obiecte de arhivă digitizate;

- Athena (Access to cultural heritage networks across Europe) - agregator pentru conținutul provenit de la muzeele naționale care a început să funcționeze la sfârșitul anului 2009. Acest agregator și-a creat o rețea de reprezentanți naționali pentru a populariza standarde, a dezvolta arhitectura tehnică și pentru a oferi instrumente care să asiste furnizorii de conținut;
- BHL Europe (Biodiversity Heritage Library Europe) - agregator principal pentru domeniul biodiversitate (muzee, grădini botanice și alte colecții de istorie naturală);
- EU Screen se concentrează pe colecții de televiziune, digitizarea a 30.000 de programe, fotografiile și documentația aferentă și promovează armonizarea accesului la patrimoniul TV Europei evaluând utilizarea arhivelor de emisiuni de divertisment, de educație și de cercetare și oferind linii directe pentru eliminarea pe termen lung a drepturilor;
- EFG (European Film Gateway) a oferit accesul la 700.000 de articole, 24.000 de ore de film, postere, partituri, scripturi și fotografii. EFG urmărea crearea de standarde comune privind interoperabilitatea pentru filme și de asemenea stabilirea celor mai bune practici pentru eliminarea drepturilor de autor;
- Europeana Local - s-a axat pe biblioteci regionale, muzee și arhive și a oferit aproximativ 20 de milioane de obiecte digitale permițând tuturor tipurilor de organizații mici să contribuie la Europeana, pe termen lung, prin promulgarea de standarde și stabilirea de proceduri facile pentru livrarea de conținut;
- Europeana Travel a digitizat în jur 4.000 de hărți, 16.000 de imagini, și 20.000 de texte asociate cu transportul, comerțul, turism și migrația și a avut rolul de a stabili și împărtăși cele mai bune practici pentru tehnicile de digitizare utilizate de rețeaua extinsă de biblioteci naționale și de cercetare din Europa.

Peste 1500 de instituții culturale din Europa au oferit resurse digitale pentru acest proiect: manuscrise și tipărituri, inclusiv exemplare digitale ale unor cărți celebre; documente naționale importante din arhivele naționale; tablouri și obiecte din colecțiile marilor muzee în format digital, înregistrări de emisiuni reprezentative pentru sec. al XX-lea, începând cu primele imagini filmate pe câmpurile de luptă din Franța în 1914, etc.

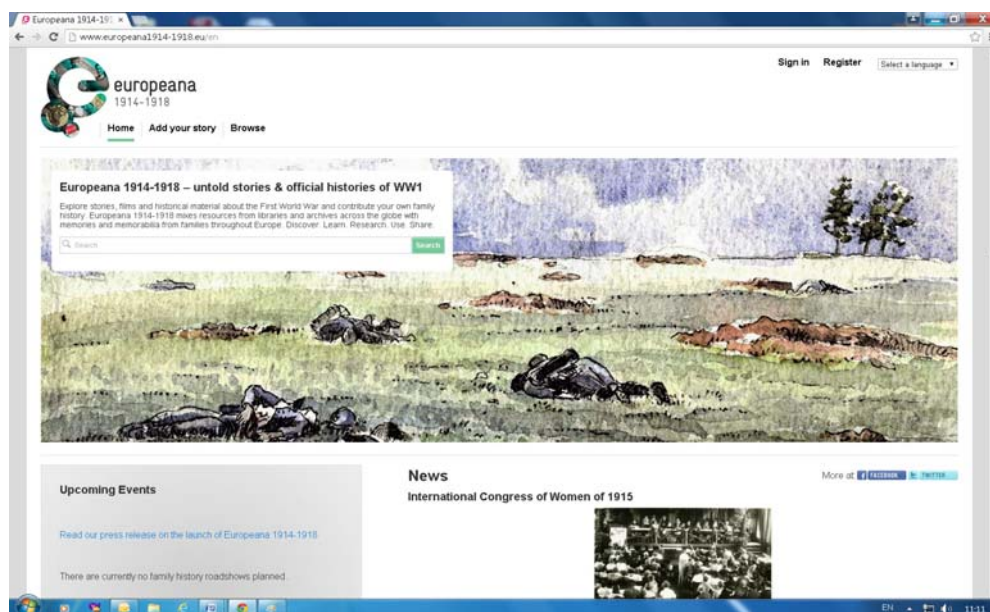

Figura 2. Europeana 1914-1918

Fondurile alocate pentru perioada 2009-2011 pentru studii asupra bibliotecilor digitale s-au ridicat la suma de 69 milioane euro cu o suplimentare de 50 milioane pentru a ajuta la îmbunătățirea accesului la patrimoniul cultural și științific al Europei.

De asemenea, Europeană a primit 2 milioane euro de la Comisia Europeană pentru perioada 2009-2011, iar statele membre, instituțiile culturale și sectorul privat trebuie să își aducă aportul pe măsura dezvoltării proiectului.

Transpunerea în practică a proiectului a readus în atenție probleme operaționale esențiale legate de:

- dezvoltarea de parteneriate pentru asigurarea fluxului de conținut de la agregatorii naționali și de la cei de domenii prin oferirea de licențe;
- crearea și dezvoltarea de standarde și modele de date pentru gestionarea livrării conținutului și accesul la acest conținut, gestionarea drepturilor de proprietate intelectuală;
- gestionarea canalelor care permit altor medii să utilizeze conținutul interoperabil oferit de către Europeană prin servicii Web sau API-uri;
- implementarea de noi tehnologii.

Rețeaua Europeană reunea în 2009 peste 300 de experți în domeniul bibliotecilor, furnizori de conținut, agregatori și experți tehnici și juridici. Dintre aceștia doar 4 proveneau din România (Biblioteca Județeană "Astra" din Sibiu, Institutul de Memorie Culturală – CIMEC, Muzeul Național de Artă al României și Academia Română).

În anul 2012, Europeană oferea acces online la peste 23 de milioane de obiecte digitale provenite de la peste 2200 de instituții culturale din 33 de țări, îndeplinindu-și parțial obiectivul cu care plecase la drum: 10.000.000 de articole până la sfârșitul anului 2010, 25.000.000 de articole până la sfârșitul anului 2012 și 30.000.000 de articole până la sfârșitul anului 2015.

Conținutul digital al Europeană este unul foarte variat dar pentru metadate a fost folosit un model unic de date – ESE (Europeană Semantic Elements) care avea la bază standardul Dublin Core (set de metadate folosit pentru descrierea resurselor electronice). La acest standard s-au adăugat alte 12 câmpuri de date specifice pentru Europeană, necesare pentru respectarea criteriului de interoperabilitate și pentru afișarea corectă a înregistrărilor. Acest model de date este folosit în prezent concomitent cu noul model de date compatibil denumit EDM (Europeană Data Model), mai complex care extinde criteriile de căutare și oferă mai multe informații pentru utilizatori. EDM este compatibil de asemenea și cu formatele EAD, CIDOC-CRM, LIDO sau MARC dar și principalele standarde utilizate de către instituțiile din domeniul audiovizualului.

De la lansare și până în prezent Europeană a fost accesată de peste trei milioane de utilizatori în fiecare an iar criteriile de căutare ale acestora au fost foarte variate.

Cele mai multe înregistrări au fost oferite de către Franța (16%), Germania (15%), Suedia (10%), Italia (9,3%), Spania (8,3%), etc.

Comisia Europeană recomandă statelor membre să-și intensifice eforturile, să-și utilizeze în comun resursele și să implice sectorul privat în digitizarea materialului cultural. Digitizarea este esențială pentru a pune patrimoniul cultural european la dispoziția unui număr cât mai mare de persoane și pentru a stimula dezvoltarea industriilor creative ale Europei prin intermediul Europeană, biblioteca digitală a Europei, care este în același timp arhivă și muzeu.

Recomandarea viza și adaptarea legislației și strategiilor naționale pentru a asigura conservarea pe termen lung a materialului digital.

Această recomandare pornea de la concluziile raportului "Noua Renaștere" al grupului de reflecție la nivel înalt numit "Comité des Sages", privind punerea la dispoziție în format online a patrimoniului

cultural european, publicat la începutul anului 2011. Raportul evidențiază necesitatea de a întreprinde mai multe acțiuni în ceea ce privește resursele financiare și obiectivele cantitative pentru digitizare și recomandă:

- dezvoltarea unor planuri de investiții în digitizare și promovarea parteneriatelor de tip public-privat pentru a împărți costul digitizării;
- asigurarea accesului publicului la 30 de milioane de obiecte digitale până în 2015, inclusiv toate capodoperele din Europa care nu mai sunt protejate de drepturi de autor, precum și tot materialul digitizat cu ajutorul finanțării publice;
- crearea unui cadru juridic care să permită digitizarea la scară largă și disponibilitatea transfrontalieră a operelor aflate în afara circuitului comercial;
- consolidarea strategiilor și adaptarea legislațiilor naționale pentru a asigura conservarea pe termen lung a materialului digital.

În faza a doua a proiectului, din partea României participă ca agregatori Biblioteca Academiei Române și Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu, într-un consorțiu format din 26 de biblioteci și universități. Această fază urmărește o revitalizare a bibliotecii Europene cu noi funcții și o interfață mai prietenoasă cu utilizatorii.

Printre obiectivele importante ale acestei faze se numără: creșterea gradului de interoperabilitate între furnizorii de conținut digital, dezvoltarea unei soluții de tip open-source și extinderea serviciilor digitale prin proiecte viitoare în întreaga Europă.

Concluzii

Conform raportului "Cultural heritage: digitisation, online accesibility and digital preservation" asupra implementării recomandărilor Comisiei Europene cu privire la digitizarea și accesibilitatea online a materialelor culturale și prezervarea digitală pentru perioada 2011 – 2013, Europeana și-a atins scopul din punct de vedere cantitativ, iar statele membre au avut o contribuție diferită la fondul digital al acesteia.

O altă reușită importantă a acestui proiect a fost cooperarea între instituții privind crearea unor standarde unitare pentru metadate asigurând interoperabilitatea între sisteme și accentul pus pe crearea de parteneriate de tip public – privat în acest domeniu.

Și în România s-a simțit necesitatea promovării unor măsuri menite să sprijine crearea unei biblioteci digitale naționale culminând cu emiterea HG 1676/2008 privind aprobarea Programului național pentru digitizarea resurselor culturale naționale și crearea Bibliotecii Digitale a României.

Totuși, lipsa de politici coerente, de infrastructură, de personal calificat, de interoperabilitate la nivel de proceduri și software între biblioteci și de ce nu costurile ridicate ale procesului de digitizare au făcut ca toate inițiativele de până acum să rămână la stadiul de proiecte.

Dincolo de schimbarea mentalității bibliotecarilor și utilizatorilor, efortul de a fi în acord cu tendințele europene în domeniu este unul major pentru că nu există un inventar al documentelor digitizate la nivel național și prin urmare nu există niciun catalog online care să centralizeze aceste resurse, iar realizarea acestor acțiuni presupune utilizarea de resurse umane, financiare și tehnologice semnificative.

BIBLIOGRAFIE

1. **ARMS, W.:** Digital libraries. The MIT Press, 2000, 180 p.
2. **BANCIU, DOINA:** Biblioteca infinită - o necesitate a societății contemporane. Istoria cărții și bibliotecilor. Contribuții la un concept de actualitate, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2013, pp. 159-164 (ISBN 978-973-712-810-2);
3. **BANCIU, DOINA:** De la abordarea sistematică a managementului conținutului la biblioteca infinită. ”Colecțiile de patrimoniu în era digitală” 24 noiembrie 2014, Biblioteca Academiei Române, București;
4. **BANCIU, DOINA:** Biblioteca digitală – o cerință a societății informaționale, 7 teme fundamentale pentru România, (coordonatori volum Dan Dungaciu, Vasile Iuga, Marius Stoian), București, Editura RAO, 2014, 736 pagini, (ISBN: 978-606-609-635-5);
5. **EUROPEAN COMMISSION:** The New Renaissance: Report of the "Comité des Sages on Bringing Europe's Cultural Heritage Online. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011, 191 p.
6. **EUROPEAN COMMISSION:** Cultural heritage: digitisation, online accesibility and digital preservation: Report on the Implementation of Commission Recommendation on the digitisation and online accesibility of cultural material and digital preservation, 2014, 66 p., <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/european-commissions-report-digitisation-online-accesibility-and-digital-preservation-cultural>.
7. **MATEI, D.:** Spre Europeana.eu: o introducere în bibliotecile digitale. București: CIMEC, 2009, 188 p.
8. **PAPY, FABRICE (ED.):** Digital libraries. London and New Jersey: ISTE Ltd and John Wiley& Sons Inc., 2008, 303 p.
9. www.ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/index_en.htm
10. http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/l24226i_en.htm (“i2010: digital libraries”, SEC (2005) 1194, SEC(2005) 1195)
11. http://ec.europa.eu/romania/news/europeana_ro.htm
12. <http://www.europeana.eu/portal/>